Сучасний процес книгобізнесу в Україні переживає перехідний період. З'являються великі магазини, більше видається якісних і гарних книг, потроху починають друкуватися молоді автори. Своїм баченням стану сучасного українського книжкового бізнесу з "Книжковим оглядом" поділився головний редактор видавництва "Факт" Леонід Фінкельштейн.

– Що можна сказати про сучасний стан українського книжкового бізнесу?

– На мій погляд, книжкового бізнесу в Україні як такого поки що немає взагалі. І я не знаю, коли він з'явиться. Справа тут у двох речах. Перше, що має бути – це висококласна, професійна критика. Не рецензії на книжки, а саме критика – робота журналістів, піарщиків, всіх інших навколо книжки. У нас вона відсутня практично повністю. Найбільше, що роблять "Книжковий огляд", "Книжковий клуб плюс", "Книжник-Ревю", "Критика" і "Сучасність" – це публікують невеликі критичні статті або рецензії на першовихід книги. Серйозна розмова про книгу не ведеться в жодному виданні. Тобто немає часописів, на сторінках яких можна вести змістовну дискусію з приводу нового, цікавого, резонансного. Немає як галузевих, так і загального спрямування газет, журналів, телепрограм, які б виконували цю функцію. Нещодавно у Варшаві відбулася презентація книги Оксани Забужко "Польові дослідження з українського сексу" в польському перекладі. Так от, протягом чотирьох днів у письменниці взяли інтерв'ю представники 28-ми (!) польських мас-медіа. Це і є розголос. Значить, у Польщі наша Оксана Забужко потрібна, а в нас – ні? Чому? Адже в нас вона живе, працює тут, пише книги. Ось вийшла її нова книга "Сестро, сестро", з'явилися публікації,

декілька слів про те, що вона вийшла, але серйозних досліджень нема – лише констатація факту. Цікавої розмови довкола книги взагалі немає. І певно, що не скоро буде.

По-друге, через відсутність системи дистрибуції в Україні немає книжкового бізнесу. Порівняйте, скільки міст є в Україні, і скільки міст є учасниками ринкового процесу. Якщо не буде працювати дистрибуція у невеличких містах, я вже не кажу про села, то книги не будуть продаватися. У будь-якому населеному пункті України (крім багатомільйонних міст) книгарень практично немає, а якщо вони і залишилися, то в них поруч із книжками продаються чоботи – в кращому випадку. До села ж взагалі книжки не доходять. Те, що в нас у Києві є багато гарних книгарень, не означає, що в Україні загалом існує книжковий ринок. Київ – це далеко не вся Україна, у столиці живе лише 7-8% всього населення нашої країни. У нас існує система книгарень як недержавна інституція, тобто бізнес-структура, що ставить свій бізнес відповідно до попиту. Але чи може вона врешті-решт сформувати всеукраїнський книжковий ринок? Я в цьому не певен. На мою думку, про існування книжкового ринку не можна всерйоз говорити без налагодженої системи дистрибуції, яка була б налаштована на невеличкі міста України, а також без підтримки з боку журналістів.

– І коли це зрештою станеться?

– Можливо, скоро. Нам, тобто видавцям, потрібно до цього підготуватися, розібратися, яку врешті-решт ми видаємо книгу і для чого ми її видаємо. Ми збираємося конкурувати з Росією у виданні “попсової” літератури чи не збираємося? Ми збираємося видавати українську класику чи ні? Потрібна вона нам чи ні? Чи махнути на неї рукою і забути. Є ж у шкільній бібліотеці старі видання з примітками радянських вождів, то, може, нехай так і залишається? Треба розібратися, що таке читабельна література, попсова, елітна. Тобто, зрештою, треба позиціонуватися. Згадайте, як було раніше, коли заходиш до книгарні, то точно знаєш, де шукати, приміром, класичну літературу, де праці “класиків марксизму-ленінізму”, а де підручники. Якщо мені була потрібна книжка з математики, я точно знав, де розташований відділ, в якому

знаходиться ця книга. А що сьогодні? Навіть у найкращих, найкомфортабельніших книгарнях (у тій же “Букві”) структура важка, незрозуміла. Люди лякаються кількості поганих книг, попси. А хороші книжки є, і їх багато.

– Визначитися має кожне видавництво?

– Так, але без особливих наголосів ідеологічного та національного характеру. Я не знаю, чим відрізняється погана література, написана українською мовою, від поганої літератури російською мовою. А ось, наприклад, сьогодні Україні дуже

потрібна власна класична література, тому що, згадайте, інтелігенти завжди мали домашні бібліотеки, в них Олександр Пушкін був, а чи була в них Леся Українка? В них Лев Толстой є, а чи є в них Володимир Винниченко? Нормальній інтелігентній людині не вистачає сьогодні нашої класики, тому і був задуманий наш проект “Текст+контекст”. Люди купують книги з цього проекту. Звичайно, я розумію, що цих книг ніколи не будуть купувати подібно до “марініних” – як російських, так і українських. Та й чи це потрібно? Але те, що книжки цього проекту купують не менше, ніж російську класику в Україні, вже налаштовує на оптимізм. Ми повинні готуватися, що коли-небудь з цими книжками нам доведеться виступати не лише в Києві та Львові, а й у невеликих містах, ми повинні прийти

туди з нормальною літературою і не переконувати – читайте українською мовою. Ні! Читайте українською мовою, тому що це краще і тому що російською ви цього не побачите. Сьогодні головне гасло нашого видавництва: “Російськомовного читача зробити українськочитаючим”. Оксану Забужко читає російськомовний читач і вчиться на її текстах українській мові, так само як і на романі Анатолія Дністрового “Місто уповільненої дії”. Зауважте, це не є елітна література, це – література для читання, написана так, що її буде читати і російськомовний читач. Я в цьому впевнений.

– Будь-ласка, трохи більше про проект “Текст+контекст”.

– “Текст+контекст” – літературний проект, який народився на перехресті публіцистики, журналістики, есеїстики і власне літератури. Він полягає в тому, що прийшов час інтегрованої книжки, тобто не такої, де є текст, а також перед- і післямова. Це книжка, в якій супровідний матеріал будується навколо центрального тексту чи особистості автора так

інтригуюче, що можна контекст читати як частину тексту, або навіть просто читати окремо сам контекст без тексту. Перша книжка в цій серії вийшла 2001 року, в 2002 році вийшло ще 6 назв, цього року – 3, тобто маємо вже 10 книжок, і ще одна має ось-ось вийти з друку. В проектах, які виконуються, 5 нових книжок майже готові, 9 перебувають у стадії розробки, тобто, думаю, що до кінця 2003 року вийде книжок 20. Це не лише українська класика, але й світова, а критичні матеріали як наших спеціалістів, так і зарубіжних.

– А що, українську книгу зараз можна розглядати лише поруч з російською?

– О, це дуже цікаве запитання. Не просто не можна, а я взагалі навіть не можу збагнути, кому в голову прийшла ідея озиратися на Росію в цьому плані, чому саме з російським ринком, російською дистрибуцією,

російською літературою ми порівнюємо сучасний український стан. Абсолютно не схожі ані стартові можливості, ані ментальні. Якщо би з Польщею порівнювали, я б це зрозумів – це приблизно однакова територія, однакова кількість мешканців. Я абсолютно певний, що сучасні діючі автори в Україні цікавіші, ніж у Росії. Звичайно, там є Довлатов, Маканін, Бітов, є інші прекрасні письменники, але якщо порівняти твори, які пишуться і

видаються сьогодні, то я в цьому сенсі голосую за наших авторів. Це не тому, що я не читаю російської літератури, – я дійсно думаю, що авторів рівня Оксани Забужко, Юрія Винничука, Олександра Ірванця, Юрія Андруховича в Росії немає. Я впевнений, що в нас не просто є літературний процес, а вже сьогодні є літературний результат, є дуже цікаві книжки.

На жаль, в Україні сьогодні мало не зовсім відсутня перекладна література, і сучасну англійську, німецьку, французьку (а японську чи китайську і поготів) літературу ми просто змушені читати в російському перекладі, тому що в українському просто немає. Читати зарубіжних сучасних авторів мені хочеться, а українською вони не видаються. На мою думку, тут потрібна державна

політика, адже поки що ми не знаходимося в такому стані, що можемо купувати авторське право, перекладати за свій кошт і т.ін. Нормальний автор на Заході любить гроші, це у нас автори не те щоб їх не люблять, а просто звикли, що їм платять мало. Наприклад, у Оксани Забужко є літературний агент за кордоном, на теренах України в якомусь сенсі цю роль виконуємо ми, але чи всі

наші автори похваляться тим, що вони мають літературних агентів? Що вони можуть собі писати, заробляти гроші і не думати про те, де збути свою книгу, як знайти читача?

Всі витрати на сучасну зарубіжну літературу настільки великі, що доводиться шукати гранти.

“Факт” вже потроху виходить на шлях з грантами. Ось ми започаткували нову серію “Українські мемуари”; перша книжка в ній – “Київські неокласики”. 352 сторінки, тиснення сріблом, якісний папір. Як ви думаєте, скільки вона буде коштувати в книгарні?

– Гривень двадцять.

– Правильно, така книга коштувала б десь так. А ми віддаємо її по 9 гривень, і коштуватиме вона в книгарнях для пересічних читачів 13-14 гривень. А знаєте чому?

Тому що нам у виданні цієї книги трохи допоміг Швейцарський фонд культури. А ви багато знаєте книжок, які видаються за грантові кошти і коштують дешевше від тих, які видано без допомоги грантів? Мало хто це чомусь робить. Ми діємо за простою схемою: ті гроші, які нам дали на

видання книжки, ми викинули з її собівартості. Всі інші чомусь кладуть їх собі до кишені і продають дорожче. Я взагалі вважаю, що ті, хто бере грант, повинні відповісти грантодавцю всього лише на одне питання: за якою ціною буде продаватися книжка, видана з його

допомогою. І якщо ціна занадто висока, то не надавати грант. Нам же допомагають, щоб, зрештою, читач міг споживати якісний товар за нижчою ціною, а не щоб ми просто ці гроші брали собі.

– За ким майбутнє – за книгарнею чи базаром?

– Базар – це не чесний ринок. А Петрівка – це взагалі минуле, так само як секонд хенд.

Навіщо про це взагалі говорити. Звичайно, майбутнє за книгарнями, особливо, такого класу, як супермаркет “Буква”, тим більше, що книги видавництва “Факт” там дуже добре продаються.

– Розкажіть про акції для популяризації власних книг.

– Ми проводимо акцію, завдяки якій доносимо до

безпосереднього читача маленького містечка України наші книги. Діємо за дуже простою схемою – вибираємо якесь місто, телефонуємо туди, домовляємося, беремо мікроавтобус, завантажуємо його

книжками доверху і їдемо разом з авторами деяких книг, виступаємо там. Як результат – наші книги продаються. Таким чином ми вже відвідали Ніжин, Кіровоград, Кагарлик.

Ще ми здійснили акцію “Студентам – знижка 10%”. За наявності студентського квитка будь-яку книжку видавництва “Факт” можна придбати з десятивідсотковою

знижкою в чотирьох книгарнях в Україні (три в Києві, одна у Львові). Таким чином теж робимо добру справу.

– Чи можна розділити Україну за попитом на українську книгу на регіони? У нас дуже люблять говорити зараз, що Схід не читає українських книг. Ця теза

правдива?

– Я б так не сказав. Думаю, що всюди є люди, які з задоволенням

читали б і читають українську книгу. Чи є міста, в яких не люблять української книги? Ні. Але є магазини, з якими “Факт” не хотів би співпрацювати.

Наприклад, донецький “Дом книги”, керівництво якого не бере наших книжок, стверджуючи, що українські книги в Донецьку не

читають. Але це неправда. Просто вони самі хочуть, щоб українських книжок не читали.

Я взагалі не вірю в російську експансію і вважаю, що більшої експансії, ніж українці роблять самі собі, ніхто нам не зробить. А те, що

російські книги в нас продаються – наша власна провина. Якщо ми гавимо, то чому людям не заробити на нас гроші?

– Які плани у видавництва “Факт” на майбутнє?

– Продовження роботи з серією “Текст+контекст” . Ми взагалі зараз більше налаштовані на серійне видання, тому що це більш

цікаво. Друга наша серія – “exceptis excipiendis” (від лат. “все за винятком того, що треба виключити”), яку

ми розпочали книгою Анатолія Дністрового “Місто уповільненої дії” (жорсткий, провокативний роман про

сучасних підлітків). Зараз у цій серії готуються до друку три книжки, а далі – проект відкрито, розглядаємо

рукописи.

Почали ще одну серію –

“Українські мемуари”. Це новий напрямок. Зараз готується друга книжка в цій серії – спогади Богдана

Бойчука, члена нью-йоркської групи.

Крім того, ми продовжуємо видавати книги з шкільної математики. Звичайно, в нас виходять і позасерійні

книжки, дитячі книги зокрема, а також літературознавчі та науковознавчі студії. Зараз ми готуємо книгу

Віри Агеєвої “Жіночий простір” – феміністичний дискурс українського модернізму від Лесі Українки

до Оксани Забужко.

Як ви

розумієте, плани в нас – жити і працювати для читачів, видавати для них якісну українську

літературу.

Інтерв’ю записала Леся

Костів, " Книжковий огляд"